

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

**СИНТАГМИ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ :
ПРОЛЕГОМЕНИ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ**

до 80-річчя від дня народження
доктора юридичних наук, професора Юрія Миколайовича Оборотова
матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції

14 вересня 2026 року

Одеса
2026

Матеріали подано в авторській редакції

Синтагми сучасної юриспруденції : пролегомени правові інноватики. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова : (до 80-річчя від дня народж. д. ю. н., проф. Ю. М. Оборотова) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.(Одеса, 14 верес. 2026 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія», 2026. 274 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.33882>

Матеріали конференції, вміщені у цьому збірнику, відображають прагнення представників української правничої науки осмислити методологічне значення наукової спадщини Ю. М. Оборотова та розглянути актуальні проблеми розвитку сучасної юриспруденції. У працях авторів досліджуються питання методології юридичної науки, традиційні та інноваційні напрями розвитку права, трансформація держави, зміна правової реальності під впливом глобалізаційних, інтеграційних, інформаційних і технологічних процесів.

Окрему увагу приділено проблемам цифровізації права, ролі штучного інтелекту у трансформації юридичної діяльності, зміні форм правового регулювання, розвитку правової системи в умовах європейської інтеграції, а також переосмисленню фундаментальних категорій загальної теорії права та держави.

6. Цивільне право України : *підручник* : у 2 кн. Кн. 1 / Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін. ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 864 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_947_69687759.pdf

7. Stone Sweet A., Sandholtz W. Absolute Rights. The Law and Politics of International Human Rights Courts: The Dilemma of Effectiveness. Oxford : *Oxford University Press*, 2024. P. 151–188.

Ключові слова: суб'єктивне право, межі права, обмеження прав, допустимість обмежень, абсолютні права, публічні права, правова доктрина.

Key words: subjective right, limits of rights, restrictions on rights, permissibility of restrictions, absolute rights, public rights, legal doctrine.

Мастістий Ілля Андрійович

Керівник адвокатського бюро «Мастістий та партнери»

DOI:

ПРАВОВА ДОКТРИНА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Правова доктрина належить до тих явищ правової дійсності, значення яких не обмежується формуванням системи наукових знань про право. У ній акумулюються концептуальні уявлення про природу права, закономірності його розвитку, принципи, категорії та конструкції, за допомогою яких юридична наука пояснює правові явища та пропонує моделі їх нормативного впорядкування. Правова доктрина – це сукупність (система) наук, знань про певне правове явище [1, с. 275]. Водночас значення правової доктрини не вичерпується накопиченням, систематизацією та узагальненням знань про право. Вона виконує також пояснювальну і концептуалізуючу функції, оскільки за допомогою сформованих нею понять, категорій і теоретичних конструкцій юридично значущі явища отримують наукове пояснення, визначається їх

правова природа, встановлюються сутнісні ознаки та місце серед інших правових явищ. Саме доктрина виробляє той понятійно-категоріальний апарат, за допомогою якого правова дійсність не лише описується, а й впорядковується на теоретичному рівні. Так, категорії суб'єкт права, об'єкт права, юридичний факт, правовідносини, суб'єктивне право, юридичний обов'язок та юридична відповідальність є не простим відображенням окремих явищ правової дійсності, а результатом їх теоретичного узагальнення, що дозволяє виявляти спільні закономірності та пояснювати юридичне значення різних за своїм фактичним змістом суспільних відносин.

У цьому виявляється важлива властивість правової доктрини – її здатність забезпечувати наступність правового пізнання. Виникнення нового суспільного явища не потребує щоразу формування нового понятійного апарату: насамперед воно осмислюється за допомогою вже сформованих правових категорій. Нове явище співвідноситься з відомими юридичній науці конструкціями, після чого встановлюється, чи здатні вони належним чином пояснити його правову природу. Якщо така здатність зберігається, технологічна або соціальна новизна явища не спричиняє необхідності перегляду відповідної доктринальної конструкції. Якщо ж нові властивості явища не можуть бути належним чином охоплені наявним понятійно-категоріальним апаратом, виникає потреба в його уточненні, розвитку або концептуальному переосмисленні.

Саме ця властивість правової доктрини набуває особливого значення в умовах технологічних змін. Цифровізація створює не лише нові форми вже відомих праву відносин, а й такі способи виникнення, здійснення та припинення юридично значущих зв'язків, які ставлять під питання достатність окремих традиційних способів їх теоретичного пояснення. Тому для правової доктрини принциповим стає не саме визнання новизни цифрового явища, а встановлення того, чи є ця новизна лише технологічною, чи вона зачіпає сутнісні юридичні характеристики явища настільки, що наявна теоретико-правова конструкція втрачає або частково втрачає свою пояснювальну спроможність.

Відтак, цифровізація становить інтерес для загальної теорії права не стільки через появу нових технологій або необхідність нормативного врегулювання відносин, пов'язаних із їх використанням, скільки через зміни характеристик самої правової дійсності, яку сформовані доктринальні конструкції покликані пояснювати. Поява цифрового об'єкта ще не означає появи нової правової категорії, так само як технологічно новий спосіб вчинення юридично значущої дії не обов'язково змінює природу юридичного факту. Тому принципове теоретико-правове питання полягає не в тому, наскільки новими є технології, а в тому, чи зберігають сформовані правовою доктриною поняття і конструкції достатню пояснювальну спроможність щодо відносин, які виникають або змінюються під впливом цифровізації.

Такий підхід дозволяє уникнути характерного для частини сучасних досліджень ототожнення технологічної новизни із новизною правовою. Цифровізація права та правової діяльності справді породжує низку питань щодо суб'єкта права, юридичної відповідальності, правозастосування та способів нормативного впливу. Водночас у науковій літературі обґрунтовано звертається увага на необхідність розмежовувати технологічну можливість цифровізації певного процесу та юридичну допустимість такої цифровізації. Зокрема, Й. Остер застерігає від висновку, що цифрові технології самі по собі фундаментально змінюють право, пропонуючи розмежовувати право цифровізації та цифровізацію права [2, с.101]. Така позиція має важливе методологічне значення: технологічна зміна повинна спочатку пройти своєрідний доктринальний аналіз на предмет того, чи справді вона змінює юридичну природу відповідного явища.

Цифровізація по-різному впливає на усталені теоретико-правові категорії. Так, електронне підтвердження дії, використання електронного підпису чи автоматичне виконання операції інформаційною системою не змінюють сутності юридичного факту, а лише розширюють форми його виникнення та фіксації. Тому в цьому випадку йдеться переважно про доктринальну адаптацію, зокрема щодо способів встановлення факту, вираження волі та

визначення суб'єкта, з діями якого пов'язується юридичний наслідок. Подібним чином здатність систем штучного інтелекту генерувати результати або діяти без безпосередньої команди особи сама по собі не є підставою для перегляду конструкції суб'єкта права: функціональна самостійність технологічної системи не тотожна правосуб'єктності. Натомість більш істотних змін може потребувати доктрина юридичної відповідальності, коли юридично значущий результат залежить від дій кількох осіб – розробника, постачальника, оператора чи користувача системи. У такому разі проблема полягає не у «відповідальності штучного інтелекту», а у визначенні суб'єкта, якому може бути юридично приписаний відповідний результат, та переосмисленні критеріїв контролю і причинного зв'язку [3].

Цифровізація впливає також на традиційне уявлення про механізм правового регулювання. Класична теоретична конструкція пояснює переведення нормативного припису у площину конкретної поведінки через систему юридичних засобів – норми права, юридичні факти, правовідносини, реалізацію суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, акти застосування права. У цифровому середовищі поряд із нормативним приписом на поведінку дедалі частіше впливають технологічні параметри середовища: програмні обмеження, архітектура цифрової платформи, автоматизовані правила доступу, алгоритмічно визначені варіанти дій.

Наведені приклади свідчать, що вплив цифровізації на правову доктрину не є однорідним. Не кожна технологічна зміна має однакове доктринальне значення. У зв'язку з цим доцільно запропонувати чотирирівневу модель доктринальної реакції на цифровізацію, критерієм розмежування рівнів у якій є ступінь збереження пояснювальної спроможності наявної теоретико-правової конструкції.

Першим рівнем є доктринальна наступність – ситуація, за якої технологічна зміна не зачіпає сутнісних ознак правового явища, а тому сформована категорія зберігає здатність його пояснювати. Другим є доктринальна адаптація, коли основа відповідної конструкції залишається

достатньою, проте окремі її ознаки, критерії або способи прояву потребують уточнення. Третій рівень – доктринальна трансформація – має місце тоді, коли нові характеристики суспільних відносин виявляють структурну недостатність наявної конструкції, внаслідок чого змінюються не лише окремі її елементи, а спосіб пояснення відповідного правового явища. Нарешті, формування нової доктринальної конструкції є найглибшим рівнем реакції правової доктрини на технологічні зміни. Йдеться про випадки, коли наявні теоретико-правові категорії, навіть за умови їх адаптації або переосмислення, не дають змоги повною мірою пояснити сутність та юридично значущі властивості нового явища, що зумовлює необхідність вироблення нового теоретичного підходу до його правового осмислення.

Відмінність між зазначеними рівнями має не лише класифікаційне, а й методологічне значення. Вона дає можливість уникнути необґрунтованого визнання кожного технологічно нового явища самостійною правовою категорією. Поява нових форм суспільних відносин, способів здійснення юридично значущих дій або термінів із характеристиками «цифровий», «електронний», «алгоритмічний» сама по собі ще не свідчить про зміну правової природи відповідного явища та необхідність формування нової доктринальної конструкції. Визначальним має бути те, наскільки наявні теоретико-правові категорії здатні пояснити його сутність і юридично значущі властивості. Якщо технологічні зміни стосуються переважно форми прояву вже відомого праву явища, достатньою може бути адаптація сформованої доктринальної конструкції. Необхідність її трансформації або формування нової конструкції виникає лише тоді, коли нові властивості відповідного явища не можуть бути повною мірою пояснені за допомогою наявного понятійно-категоріального апарату.

На основі вищезазначеного, цифровізацію пропонується розглядати як тест пояснювальної спроможності правової доктрини. Його зміст полягає у послідовній перевірці: чи змінює технологічний чинник лише зовнішню форму існування правового явища; чи породжує нові його характеристики, які можуть

бути охоплені шляхом уточнення наявної категорії; чи змінює структурні зв'язки між її елементами настільки, що необхідним стає концептуальне переосмислення; чи, зрештою, виникає явище, яке принципово не може бути пояснене наявним понятійно-категоріальним апаратом. Лише в останньому випадку виникають достатні підстави для постановки питання про необхідність формування нової доктринальної конструкції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2, 2003. с. 744
2. Oster J. Code is code and law is law—the law of digitalization and the digitalization of law. *International Journal of Law and Information Technology*. 2021. Vol. 29, Issue 2. P. 101–117.
3. Soh J. Legal dispositionism and artificially-intelligent attributions. *Legal Studies*. 2023, №43(4). P. 583-602

Ключові слова: цифровізація, правова доктрина, трансформація правової доктрини, доктринальна адаптація, теоретико-правові категорії, правове регулювання, цифрові технології.

Key words: digitalization, legal doctrine, transformation of legal doctrine, doctrinal adaptation, theoretical legal categories, legal regulation, digital technologies.

Лисик Максим Анатолійович	
ПРАВОЗАКОННІСТЬ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРОКУРОРІВ ЗА НЕПІДТВЕРДЖЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	141
Завальнюк Сергій Володимирович	
ПОДОЛАННЯ ПРОГАЛИН У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЯК НАПРЯМ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ У СФЕРІ МЕДІАЦІЇ.....	146
Подольан Юлія Олександрівна	
«ЗАВИЩЕННЯ ВАРТОСТІ» ЯК ПОЗАПРАВОВА КОНСТРУКЦІЯ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕНОСТІ ОЗНАК ОБ’ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 191 КК УКРАЇНИ.....	151
Савчук Вадим Степанович	
СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦВ’ЯЗКУ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ДОСТОВІРНОСТІ ПОКАЗАНЬ	157
Хмельницький Богдан Станіславович	
ВІД АБСОЛЮТНОСТІ ПРАВА ДО КОНЦЕПЦІЇ ДОПУСТИМИХ ОБМЕЖЕНЬ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ.....	161
Мастістий Ілля Андрійович	
ПРАВОВА ДОКТРИНА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	166
Бочкала Роман Олександрович	
ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ	172
Рудницький Юлій Ігорович	
ПРАВО НОРМОТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ В МІСЦЕВІЙ РАДІ: КОЛО СУБ’ЄКТІВ І ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЯ	178
Кучеренко Денис Сергійович	
ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНЬОМУ РИМІ: МИСТЕЦТВО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ.....	183
Шенцева Ольга Петрівна	
СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ІНДУСЬКОГО ПРАВА	188
СЕКЦІЯ 3. ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	193
Батанов Олександр Васильович	
ТРАДИЦІЇ У МУНІЦИПАЛЬНОМУ ПРАВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ У ФОКУСІ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ Ю. М. ОБОРОТОВА	193
Іванченко Ольга Миколаївна	
ДЕРЖАВНА ВЛАДА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ.....	204
Ковбасюк Степан Валерійович	
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ.....	211